

A photograph of a wooden drying rack for caribou skins on a snowy mountain coast. The rack is made of weathered wooden posts and beams, with several large, light-colored animal skins hanging from it. The background shows a blue body of water and snow-covered mountains under a clear sky. The foreground shows the wooden legs of the rack extending into the water.

Torbjørn Ydegaard

GRØNLANDS
HISTORIE
LÆRERVEJLEDNING

INDHOLD

Forord

Første del: Faglige overvejelser

Grønlands Historie

Fælles Mål for historiefaget

Grønland i historiefagets kanon

Tværfagligt samarbejde

Citater og tekstreferencer

Kilder og kildekritik

Anvendte begreber

Film om Grønland

Dannelsessyn

    Tre-Verdenslæren

    Læringsformlen

    Etisk-politiske perspektiver

Andel del: Elevopgaver

Opstart

De arktiske jægerkulturer

Nordboerne

Mellemp perioden

Kolonitiden

Østgrønland

Krig og nyordning

Hjemmestyre

Selvstyre

Nordøstgrønland i dag
Selvstændighed
Afsluttende opgaver
Glæden

FORORD

Undervisningsmaterialet i forbindelse med *Grønlands Historie* er skabt for at imødegå danske skoleelevers noget rudimentære viden og forståelse for Grønland. Og det er skabt for at få Grønland sat på skoleskemaet. En rapport fra Undervisningsministeriet fra 2019 viser således at:

- Størst grundlæggende viden blandt danske skoleelever om Grønland, finder man inden for spørgsmål om demografi, natur og klima. Viden om Grønlands historie, Rigsfællesskabet og det moderne Grønland er noget mere mangelfuldt.
- Der er en sammenhæng mellem dem, der har det højeste vidensniveau, og den gruppe, der er uenige i, at Grønland bør blive selvstændigt.
- Der er en klar sammenhæng mellem følelsen af samhørighed med Grønland og vidensniveauet om Grønland.

Samtidig udtrykkes det ofte i den grønlandske debat, at vidensniveauet i Danmark om Grønland og grønlandske problemstillinger er uønsket lavt.

Så længe Grønland er en del af Rigsfællesskabet, og sikkert også længe efter det eventuelt ikke længere er tilfældet, så længe der er mange personlige bånd mellem Grønland og Danmark, og så længe omkring en fjerdedel af den grønlandske befolkning er bosat i Danmark, burde undervisning i og viden om Grønland prioriteres i det danske skolevæsen.

Det er det, opgavehæftet med tilhørende lærervejledning i relation til *Grønlands Historie* skal hjælpe med til.

Udgangspunktet er netop historiefaget, idet den naturfaglige tilgang synes bedre dækket ind. Helt naturligt lægger faget sig op ad andre humanistiske tilgange – kristendomsfaget ift. myter og sagn, samfundsfaget ift. styreformernes, økonomiens og erhvervslivets udvikling og litteraturdelen af danskfaget.

Intet sted i Fælles Mål nævnes Grønland. Sådan skal det også være, for det er lærerne, der har ansvaret for valg af indhold og metode i undervisningen. Men det betyder ikke, at der ikke inden for rammerne af lovgivningen i bred forstand, er plads til undervisning med fokus på Grønland. Som det nedenfor ses i forhold til historiefagets kanon, kan der under mange af listens punkter arbejdes med Grønland.

Afsnittene om dannelse er udtryk for mine personlige holdninger – nemlig at viden om og forståelse for et tema er udgangspunktet for at kunne forholde sig analyserende, vurderende og kritisk. Uden et nogenlunde sikkert vidensgrundlag kan ingen selvstændigt tage stilling til noget som helst!

Grønlands Historie arbejder sig nogenlunde systematisk igennem de sidste 4.500 års grønlandske historie – eller så længe, der har været mennesket i Grønland. Indimellem kommer Østgrønland i fokus som et tema i fortællingen. Der sker dels fordi danskerne relativt sent kom i kontakt med Inuit på de kanter, og derfor kunne beskrive deres kultur ud fra nogenlunde moderne perspektiver og i en europæisk tradition for skriftlighed. Dels er historierne om udforskningen af Øst- og Nordøstgrønland godt fortællestof. Det samme gælder 'krigen om vejret', der udspillede sig i Nordøstgrønland, i nogle af verdens mest øde og udfordrende egne.

Torbjørn Ydegaard

Læsø, 2021

FØRSTE DEL

FAGLIGE OVERVEJELSER

Første del fokuserer primært på to grundlæggende aspekter: 1) *Grønlands Historie* med tilhørende opgavehæftes relation til folkeskolens rammeloavgivning, herunder formålsparagraffen, Fælles Mål og fordringen om tværfaglighed. 2) Det bagvedliggende syn på dannelse. I hvilken grad læreren i forhold til den konkrete klasse og den konkrete undervisning ønsker at lade sig påvirke af forfatterens holdninger er op til vedkommende selv. Bogen og opgaverne kan benyttes som man selv finder det bedst.

Grønlands Historie

Grønlands Historie tegner et nogenlunde kronologisk længdesnit gennem Grønlands historie fra de første arktiske jægerkulturer til debatten om selvstændighed. Bogen spænder altså over 4.500 års menneskelig aktivitet.

Indhold, temaer og vinkling er selvsagt udtryk for forfatterens valg og præferencer. Blandt andet vies Østgrønland en relativt stor interesse, dels fordi landsdelens sene indlemmelse i det danske styre har givet os enestående muligheder for at beskrive og dokumentere den traditionelle Inuit-kultur og dels fordi udforskningen af landsdelen og krigshandlingerne deroppe under Anden Verdenskrig simpelthen er gode historier.

Man har derfor mindst tre måder, materialet kan anvendes på:

- Man kan vælge udelukkende at fordybe sig ét kapitels tema.
- Man kan lade grupper af elever sætte sig ind i forskellige temaer og samle hele Grønlands historie i en afsluttende præsentation, hvor hver gruppe bidrager med sit tema.
- Man kan arbejde med ét tema ad gangen, og vende tilbage til *Grønlands Historie* og et nyt tema senere i skolegangen.

Fælles Mål for historiefaget

Historiefagets formål taler om:

- *Sammenhængsforståelse i samspil med et kronologisk overblik.* Sammenhængsforståelse i en kaotisk verden kan være lidt af en udfordring. I en grønlandsk sammenhæng er aktørerne ofte færre. Det gør Grønland til en eksemplarisk case at arbejde med; eleverne kan lettere opnå det ønskede overblik og fornemme de relevante sammenhænge mellem aktører og handlinger.
- *Brug af denne forståelse i hverdags- og samfundsliv.* Historisk viden er ikke kun en akademisk genre med værdi i sig selv. Umiddelbart giver kendskab til Grønland f.eks. mulighed for stillingtagen i forhold til udfordringer og problematikker i Rigsfællesskabet, jf. ovenstående undersøgelse, hvor der ses en korrelation mellem viden og holdning til grønlandsk selvstændighed.

På et mere overordnet plan ligger der en transferværdi i den meningsfulde oplevelse af sammenhæng og overblik. Det kan dels motivere for læring af andre, mere komplicerede sammenhænge i den rent danske historie. Og

oplevelsen kan dels anvendes direkte i analyser af andre historiske og nutidige problematikker.

- *Fortrolighed med dansk kultur og historie.* Det er nu 300 år siden Hans Egede anlagde Håbets koloni. Siden da er relationen mellem Danmark og Grønland vævet tæt sammen. Grønlands historie er derfor også en del af Danmarks historie. Og måden hvorpå Danmark og danskerne både i Grønland og i Danmark har forholdt sig til Grønland og grønlænderne, fortæller meget om dansk kultur. Det er en fortælling om både gode viljer og overgreb – men uanset er det dansk kultur!
- Metodisk skal eleverne arbejde *analytisk og vurderende*. Som beskrevet nedenfor fordrer det et vist niveau af viden, ellers er der jo intet at analysere og vurdere på. *Grønlands Historie* tilbyder denne viden, og i opgavehæftet tilbydes opgaver og arbejdsmetoder, der træner eleverne i analytisk og vurderende arbejdsmetoder.
- At arbejde med *Grønlands Historie* medvirker til opfyldelse af formålets fokus på *indsigt i kontinuitet og forandring* og på *historisk bevidsthed og identitet*. Et forløb om Grønlands historie vil for eleven demonstrere hændelsernes kronologi, de lange linjer i historien og de skelsættende brud, der varsler en ny retning. Det styrker både den konkrete indsigt i Grønlands historie, det moderne Grønland og den generelle metaforståelse for historiefagets arbejdsfelt som sådan.

Samtidig medvirker den tydelige distinktion mellem dansk og grønlandsk på trods af den fælles historie til dannelsen af egen historiske identitet – en forståelse af det land, folk og kultur man er rundet af.

Der er tre kompetenceområder i historiefaget, beskrevet for 4., 6. og 9. klasse. Da målgruppen for opgavehæftet er fra folkeskolens ældste klasser og ungdomsuddannelserne,

refereres her til kompetenceområdernes færdigheds- og vidensmål efter 9. klasse:

Kronologi og sammenhæng

At se på begivenhederne i Nordøstgrønland under Anden Verdenskrig vil belyse *forudsætningerne* for krigsforløbet – behovet for pålidelige vejrmedlinger i planlægningen af bombetogter i Europa. *Forløbet* vil beskrive fortsættelsen af fangsterhvervet, oprettelsen af tyske vejrstationer, slædepatruljens etablering og angreb på tyske stillinger og de amerikanske bombetogter mod samme. *Følgerne* var umiddelbart en begrænset tysk tilgang til vejrmedlinger og på længere sigt oprettelsen af Slædepatruljen Sirius, der endnu i dag håndhæver Rigsfællesskabets suverænitet i området.

Overblik over historien får man blandt andet ved at *inddele* efter nogle principper, der i sagens natur er menneskeskabte og derfor kan vælges ud fra, hvad der måtte være hensigtsmæssigt. At foretage det valg er en del af fagets metodiske grundlag.

I Grønland kan man for eksempel tale om en før-kolonial tid, en kolonial tid og en efter-kolonial tid. Disse perioder kan så underinddeles; den efter-koloniale tid for eksempel i perioden fra 1953 til Hjemmestyrets indførelse i 1979, i Hjemmestyretiden fra 1979 til 2009 og i Selvstyretiden fra 2009 til nu. Andre inddelinger kan tænkes – for eksempel i forhold til bevægelser i bestanden af torsk eller sæl, hvis perspektivet er mere erhvervsorienteret end politisk.

Et andet forhold er relationen mellem *det lokale, det regionale og det globale*. Altså sammenhængen mellem 'den lille historie' og verdenshistoriens store begivenheder.

Grønland under Anden Verdenskrig kan være et eksempel på arbejdet med disse målområder: Regionalt var Grønland afskåret fra Danmark, både politisk og økonomisk. Lokalt var der behov for militær sikkerhed og forsyninger til befolkningen. Løsningen var global – at handle kryolit for

sikkerhed og forsyninger, på trods af det officielle men besatte Danmarks protester.

I et lidt længere perspektiv havde valgene under krigen den virkningshistoriske konsekvens, at Grønland op gennem 1950-erne og '60-erne gennemgik en voldsom modernisering.

Endelig tales der om brug af kanonpunkterne. Nedenfor vises nogle oplagte relationer mellem fagets kanonpunkter og historiske begivenheder eller konsekvenser for Grønland.

Kildearbejde

Kildearbejdet har fokus på *historiske problemstillinger* og *løsningsforslag med afsæt i udvalgte kilder*. Heldigvis er kildematerialet omkring Grønlands historie relativt omfattende og lettilgængeligt – og oftest skrevet på dansk. Fastholder vi eksemplet med krigshandlingerne i Nordøstgrønland, dækker kilder spektret fra den romantiserende helteskildring til arkæologernes videnskabelige rapporter:

- Balchen, Bernt m.fl. (1947): *Kampen om Grønland*
- Bro, Henning (1993): *Grønland. Kilder til en dansk kolonihistorie*
- Brøsted, Jens og Mads Fægteborg (1985): *Thule – fangerfolk og militæranlæg*
- Heinrich, Jens (2012): *Eske Brun og det moderne Grønlands tilblivelse*
- Higgins, Anthony K. (2010): *Exploration history and place names of northern East Greenland*
- Jensen, Jens Fog og Tilo Krause (2009): *Slagmarksarkæologi i Nordøstgrønland*
- Korsgaard, Ove (2004): *Kampen om folket*
- Mikkelsen, Peter Schmidt (1994): *Nordøstgrønland 1908-60. Fangstmandsperioden*
- Rey, Louis (1974): *Grønland – en verden af krystal*

- Rom, Aksel (1975): *Krigsmeteorologi*
- Schultz, Jens Erik (2020): *Krigen i Nordøstgrønland*
- West, Walter R. (2018): *The Year: August 1945 – August 1946*

Under begrebet *kildeanalyse* skal eleverne kunne begrunde valg af kilder. Et oplagt eksempel kunne være Thorkild Kjærgaards artikel om *Freden i Kiel*. Hvor de fleste fremstillinger af forløbet og aktørernes bevæggrunde for at lade Danmark beholde Færøerne, Island og Grønland ser en svensk uvidenhed eller ikke-interesse i øerne samt en dansk snuheit, ser Kjærgaard en meget bevidst engelsk strategi. En ægte historiefaglig diskussion!

Endvidere skal eleverne kunne *læse historiske kilder*. De islandske sagaer er meget gamle tekster med et tilsvarende gammelt og særpræget sprog. Ulloriaqs beretning om Qillarsuaqs rejse til Thule i 1860-erne er ikke så gammel, men skrevet i en grønlandsk fortælletradition. Sådanne tekster kan analyseres i forhold til kontekst, formål og struktur – en væsentlig historie-metodisk faglighed. (Se litteraturlisten i *Grønlands Historie*)

Historiebrug

Elever skal kunne gøre brug af *historiske scenarier*. Begrebet dækker over en form for visualisering af et afgrænset historisk forløb eller en historisk tidsperiode.

Modeller af Inuits tørvehuse, sommerboplads, kajaker, umiaq'er (konebåde) og fangstredskaber er et historisk scenarie, der befordrer historisk empati – forståelse for datidens mennesker. Er modellerne i 'full size' kan de danne kulisse for dramatiseringer af livet dengang. Henvisninger til bl.a. tegneserier og film kan være til at understøtte elevens visualisering af et forløb, en tidsperiode eller en livsform.

'Som om'-breve er også historiske scenarier. Hvordan ville man fortælle sine forældre om de hvide mænd, der kom til bopladsen, hvis man var en dreng eller pige blandt inuhuit,

der første gang mødte Knud Rasmussen og de andre fra 'Den litterære ekspedition'? Eller hvordan ville et brev fra Ejnar Mikkelsen til hans forældre lyde ved indgangen til den tredje nødtvungne overvintring i Nordøstgrønland?

Endelig kan en historisk fortælling understøttet af kort, fotos, tegninger og modeller være et scenarie - man tænker tilbage på Svend Bergsteins legendariske visualiseringer af begivenheder og militær tænkning (og von Clausewitz!) under den første Golf-krig.

Konstruktion og brug af historiske fortællinger, dvs. at kunne redegøre for sammenhængen mellem fortidsfortolkninger, nutidsforståelser og fremtidsforventninger. En oplagt case kunne være den styringsmæssige udvikling Grønland har gennemgået siden enevælden; forstanderskaber, landsting, Hjemmestyre og Selvstyre - hvilke kontinua og hvilke brud har der været tale om, og med hvilke begrundelser kunne man forestille sig næste skridt i den historie?

Samme case kan bruges i forhold til *historisk bevidsthed*; kan eleven træde et skridt tilbage og analysere sin egen argumentation - hvordan og med hvilke midler anvendes de historiske kilder og det konkrete historiske scenarie?

Det er altså ikke vanskeligt at argumentere for et historieforløb med fokus på Grønlands historie. Som beskrevet nedenfor kan forløbet også afvikles tværfagligt i samarbejde med blandt andet fagene dansk, samfundsfag, kristendomskundskab og idræt.

Grønland i historiefagets kanon

Følgende er forslag til grønlandske temaer under nogle af historiefagets kanonpunkter (Undervisningsministeriet 2019b). Listen er ikke udtømmende:

Ertebøllekulturen

De forskellige arktiske jægerkulturer i Grønland var alle stenalderssamfund. Derfor kan der arbejdes med ligheder og forskelle, evt. set i forhold til omgivende klimatiske forhold. Hvor kanonen nævner, at Ertebøllekulturens strategi ift. ændrede klimatiske betingelser, var begyndende agerdyrkning og husdyrhold, havde de grønlandske kulturer i lignende situationer ikke samme muligheder. De nævnte perspektiveringer - samspillet med naturen, hverdagsliv og nutidens jæger- og samlersamfund - kan uden videre behandles med inddragelse af de arktiske jægersamfund.

Jellingstenen

Jellingstenen er rejst kun nogle få år før det norrøne landnam i Sydgrønland. Selvom Erik den Røde kom fra Jæren i Norge, er tid, tankegang, sprog og transportmidler de samme i hele Norden. Jellingstenen viser Jesu korsfæstelse - Eriks søn, Leif Den Lykkelige, bragte omkring tusindårsskiftet kristendommen til Grønland, hvor den blev en væsentlig faktor i nordboernes kamp for overlevelse.

Kalmarunionen

Kalmarunionen var en udvidelse af den dansk-norske personalunion, hvorved Grønland og de øvrige nordatlantiske besiddelser kom under den danske krone.

Der går altså en rød tråd fra Kalmarunionen og dronning Margrete I til den nuværende politiske og statsretslige relation mellem Grønland og Danmark.

Columbus

Undervisningsvejledningen nævner Columbus som 'symbolet for den europæiske ekspansion og opdagelsesrejserne'. Allerede 500 år før Columbus sejlede Erik den Rødes søn Leif den Lykkelige til Nordamerika. Han lagde grunden til efterfølgende hyppige rejser til det der blev kaldt Markland og Vinland i jagten på primært træ, som

var en mangelvare i Grønland. Mere nutidigt kan opdagelsesrejser, kortlægning og videnskabelige undersøgelser i Nordøstgrønland også inddrages under begrebet ekspansion.

Den Westfalske Fred

Den Westfalske Fred midt i 1600-tallet omtales som grundlaget for en ny europæisk forståelse af den suveræne stat. Dette var fremmed for den grønlandske befolkning. Dens størrelse og dens nomadiske tilværelse gjorde statsdannelse, suverænitet og ejerskab til jord til fremmed tankegods.

Statskuppet 1660

Statskuppet markerer indførelsen af den enevældige styreform i Danmark. Man kan spørge hvilken indflydelse det har haft på Hans Egedes muligheder for at oprette og drive kolonien Håbets Ø og senere Godthåb i Grønland?

Stormen på Bastillen

Ifølge filosofen Hannah Arendt blev den franske revolutions slagord om *frihed, lighed og broderskab* betegnelser for den socialistiske lykkeforståelse – som noget staten leverer – modsat slagordene om *liv, frihed og retten til at søge lykken* fra den amerikanske ditto, der kom til at stå som markører for en mere liberal og konservativ tankegang. Den forståelse og mentalitet, der med velfærdsstaten er blevet opbygget i nutidens Grønland, kan ses som en afart af den franske revolutions virkningshistorie.

Københavns bombardement

Kielerfreden efter Napoleonskrigene endte med at Danmark måtte afstå Norge, men kunne beholde de nordatlantiske besiddelser. Modsat den fremherskende tese, at Færøerne, Island og Grønland blev 'glemt' i fredsforhandlingerne, mener Thorkild Kjærgaard, at England helt bevidst lod

Danmark beholde besiddelserne. Dermed undgik man et for stærkt og dominerende Sverige, og gjorde i realiteten Nordatlanten til frit og åbent farvand til fordel for briterne.

Genforeningen

Foreningen ad Danmark og den nordlige del af hertugdømmet Slesvig-Holsten var baseret på 'folkenes selvbestemmelse'. Samme principper, kan man hævde, ligger til grund for Selvstyrelovens ord om adgangen til selvstændighed.

Augustoprøret og jødeaktionen i 1943

Anden Verdenskrig havde mærkbare og langtrækkende konsekvenser for Grønland. Landet blev afskåret fra Danmark den 9. april 1940. Med kryolit som betaling overtog USA forsyningen, og åbnede grønlændernes øjne for alle de varer, et vestligt forbrugersamfund bød på. Derfor kunne man ikke efter krigen gå tilbage til tidligere tiders restriktive Grønlands-politik. Det blev startskuddet til Grønlands modernisering.

Samtidig fik USA lov til at anlægge flyvebaser i Grønland, der således blev inddraget i den militærstrategiske verdensorden. Behovet for vejrmeldinger gjorde Nordøstgrønland til slagmark (i lille målestok) - og dermed opstod den senere Sirius-patrolje.

FN's Verdenserklæring om Menneskerettigheder

I forhold til menneskerettigheder:

- §6 om kriminalitet: Grønland har en meget speciel kriminallov, der bygger på mere traditionelle inuitiske principper.
- §15 om ret til nationalitet: I forhold til FN måtte danske og grønlandske politikere kæmpe en hård kamp for at fastholde Grønland som en del af det danske rige - derfor Grundloven af 1953.